

Var är dragspelsmusikens kvinnor?

Text: Victor Johansson Foto: Svenskt visarkiv och Sandrews AB

Var är kvinnorna? Jag har ofta fått frågan när jag skrivit och föreläst om dragspelsmusikens historia och nämnt kända "dragspelskungar" som Calle Jularbo och Andrew Walter. Jag brukar svara lite pliktskyldigt att visst har det funnits kvinnor, som Bångbro-Stina, Majken Carlsson och Yvonne Modin och andra "dragspelsdrottningar". Och konstaterat att idag är flera av våra namnkunnigaste dragspelare kvinnor. Men hur såg det egentligen ut under dragspelets storhetstid i mitten av 1900-talet? I den här artikeln ska jag rikta fokus mot de dragspelande kvinnorna. Vilka var de, och skiljde sig deras förutsättningar från de manliga kollegornas?

Boken *Svenska dragspelare* gavs ut 1946 och presenterar dragspelare från hela landet, professionella såväl som amatörer. Av bokens 4012 namngivna dragspelare är endast 214 kvinnor. Bland dessa återfinns kända namn som Edith Segerstedt, Majken Carlsson och Astrid Sjöström som alla var yrkesverksamma musiker. Men de flesta kvinnor som presenteras i boken finns det idag endast knapphändig information om. Detta trots att flera av de vunnit dragspeltävlingar, varit orkesterledare, uppträtt i radio och varit turnerande artister.

Bland kvinnorna i boken är det påfallande många som turnerat som fältartister, vilket kan förklaras av att boken publicerades i efterdyningarna av andra världskrigets beredskapsår. De inkallade soldaterna förväntades säkert uppskatta kvinnliga artister. Däremot tycks flera av kvinnorna lagt musikerkarriären bakom sig sedan de gift sig och bildat familj. Fru Märta Hellman från Örebro som spelat sedan hon var sex år och haft egen orkester "har efter 1938 endast medverkat i privata fester o.d." Fru Irene Larsson från Stockholm har tagit lektioner för Andrew Walter och "framträtt på ett flertal dansbanor i landsorten" men spelar "numera endast på privatfester och enskilda samkväm".

Annan kvinnosyn

Det dåtida samhällets värderingar var att kvinnan var

den som skulle sköta hem och familj. I en tid utan utbyggd dagbarnvård tvingades kvinnorna ofta välja bort musikerkarriären när de fick barn. Det berättar dragspelaren och basisten Siw Karlén i en inspelad intervju i Svenskt visarkivs samlingar. Hon spelade i gruppen Mälartöserna på 1940-talet. Men när kapellmästaren May Marthall-Åhlén gifte sig och fick barn lades gruppen ner. Istället började Siw Karlén spela med Yvonne Modins orkester som blivit en kvinna kort av samma anledning; "hennes basist hade träffat en kille på Gotland och blivit kvar där naturligtvis". Yvonne Modin, som sedan slutet av 1940-talet heter Kahn i efternamn, hörde däremot till en av de kvinnor som lyckades kombinera familjeliv med en lång karriär som yrkesmusiker.

Trots att det funnits många dragspelande kvinnor är det få av dem som det går att lyssna på idag. Den enda som etablerade sig som egentlig skivartist var Stina "Bångbro-Stina" Carlsson. Tillsammans med duettpartnern Albin Fernström gjorde hon flera skivor under 1930-talet. De gjorde bland annat skivinspelningar i London för märket Durium som gavs ut under vinjetten *Veckans skiva*. Det var en enklare slags pappskiva som såldes i tidningsaffärer med ett bildomslag och text på baksidan. På ett av skivkonvoluten skildrar signaturen Fred Ben ett möte med engelska studiomusiker: "När så Bångbro-Stina tar fram

Bångbro-Stina var den enda kvinnliga dragspelaren som etablerade sig som skivartist. De gjorde bland annat inspelningar i London i serien *Veckans skiva*.

Foto: Ur Svenskt visarkivs samlingar.

sitt stora dragspel kan en av de engelska musikerna inte underlåta att halvhögt göra den reflexionen att 'en sådan liten flicka kan väl aldrig orka spela på ett så stort dragspel...' – Wait a moment är signaturens lakoniska svar – och sannerligen behövdes det bara några sekunder för att han fullkomligt skulle baxna av pur förvåning".

Få skivinspelningar

I övrigt finns det få dragspelande kvinnor på skiva från 1900-talets första hälft. Mälartöserna gjorde enstaka skivinspelningar, liksom Yvonne Modin med sin orkester. Dessa skivor innehåller dock sångnummer snarare än solistiska dragspelsinslag, och kvinnorna backas ofta upp av manliga studiomusiker. Säkert finns det något ytterligare exempel men det ändrar inte faktum; inspelningar med kvinnliga dragspelare är försvinnande få i en tid där dragspelet domine-

LÄS MER...

I Marie Selanders bok *Inte riktigt lika viktigt? Om kvinnliga musiker och glömd musik* finns ett särskilt kapitel om dragspelskvinnor. Där intervjuas bland andra Siw Karlén, Yvonne Modin och May Marthall-Åhlén.

Signe Gustafsson inledde sin karriär som dragspelare redan på 1930-talet. Under 1970-talets nytändning för dragspelsmusiken blev hon en känd företrädare för instrumentet. Foto: Ur Signe Gustafssons samling/Svenskt visarkiv

rade nästan all musik som gavs ut på skiva. En av 1940-talets dragspelare som däremot både kan ses och höras på film är Irene Söderblom. Hon var främst etablerad som skådespelerska man var även en skicklig dragspelare. I flera filmroller ses hon med ett dragspel i familjen, som i *Hotell Kåkbrinken* från 1946.

Först under 1970-talet skivdebuterar dragspelare som Edit Segerstedt och Majken Carlsson, trots att de var professionella musiker redan på 1930- och 40-talen. En dragspelare ur samma generation blir synlig i offentligheten vid denna tid är Signe Gustafsson.

Skådespelerskan och dragospelaren Irene Söderblom spelade dragspel i flera av sina filmroller, som här i *Hotell Kåkbrinken* från 1946.
Foto: © Sandrews AB (1946)

Hon gjorde inga skivor men var en synnerligen aktiv propagandist för dragspelets sak, till exempel som ständig drottning i det fiktiva dragspelsriket *Bälgiën* och som initiativtagare till *Bälgspelet vid landsvägskanten* i Ransäter. Att flera kvinnor blev aktiva inom dragspelsvärlden under 1970-talet kan ses som en kombination av olika omständigheter. När barnen blivit äldre eller vuxna och familjelivet inte längre ställde samma krav fanns det utrymme att ta upp karriären igen. Samtidigt upplevde dragspelsmusiken en nytändning, och det i ett samhällsklimat där kvinnorna krävde mera plats i offentligheten än tidigare.

Av denna korta exposé kan vi utläsa att det funnits flera skickliga och etablerade kvinnliga dragspelare men att de uppmärksammats i mindre utsträckning än sina manliga kollegor. Kvinnliga musiker tycks ha setts som ett undantag i en manlig värld. Den engelske studiomusikern som ställde sig tveksam till att Bångbro-Stina kunde hantera ett stort dragspel skulle förmodligen inte ha fällt samma kommentar om

den omvittnat kortväxte Calle Jularbo.

Utseende kommenteras

Likaså kommenteras kvinnornas utseende ofta som ett komplement till den musikaliska skickligheten. "Duktig på dragspel och grannt blickfång" är till exempel rubriken på en artikel om Irene Söderblom i tidningen *Kvällsstundens* artikelserie *Dragspelsprofilen*, publicerad så sent som 2002. Liknande rubriker ses sällan om manliga dragspelare även om de kunde vara nog så stiliga. Från manliga dragspelare kunde det rentav finnas en missunnsam attityd. I förordet till *Svenska dragspelare* skriver Fritz Christiansson, som arrangerade dragspelstävlingar i Stockholm på 1930- och 40-talen, att "damerna inte voro allt för väl sedda bland herrarna i de svenska mästerskapen [...] pojkarne menade nämligen att en söt flicka med säkerhet hade stora chanser att distansera sina manliga medtävlare enbart av den anledningen, att publiken skulle falla för frestelsen att lägga sin röst på en flicka". Av den anledningen

Vid mitten av 1900-talet fanns det en relativt stor grupp kvinnliga dragspelare som var verksamma som professionella musiker. Här kvinnliga medlemmar i *Accordion Club* i Stockholm. Fr v Astrid Bolin, Ingaliil Tennfors, Gun Fredriksson, Ulla Nääs, Aida Edlund, Gerda Olofsson, Dagny Tennfors, Signhild Burman samt Eivor Strand (gitar) och Siw Karlén (kontrabas).
Foto: Ur Gunnar Molthons arkiv/Svensk visarkiv

arrangerades det särskilda mästerskap för kvinnliga dragspelare.

Situationen var givetvis inte annorlunda för andra kvinnliga musiker. Värt att notera är däremot att när kvinnorna inom populärmusiken ofta var vokalisterna så fanns det inom dragspelsmusiken en relativt stor grupp framträdande kvinnliga instrumentalister. Förmodligen beror det på dragspelets stora popularitet. Instrumentet fung-

erade i många genrer och det fanns många arenor för dragspelsmusiken som mästerskap, radioprogram, revyer och talangjakter. Kanske lämnade det utrymme även åt ett relativt stort antal kvinnor att etablera sig som musiker. Det återstår ännu att berätta dessa kvinnors historia. Dels för att de själva är värda sin rättmätiga plats i musikhistorien, dels som ett bidrag till dragspelsmusikens historieskrivning. ■